

Ενας σημαντικός βιογράφος του Ροΐδη

Από τον Βαγγέλη Χατζηβασιλείου

Ανδρέας Μ. Ανδρεάδης
Ροϊδικά μελετήματα 1911-1934
φιλολογική επιμέλεια:
Παν. Μουλλάς
Μορφωτικό Ίδρυμα
Εθνικής Τραπέζης, σ. 283, € 18

Ο Ανδρέας Μ. Ανδρεάδης (1876-1935) υπήρξε μία εξαιρετικά κινητική προσωπικότητα του τέλους του 19ου και των πρώτων δεκαετιών του 20ού αιώνα. Σπούδασε Νομικά στο Παρίσι και Οικονομικά στο Λονδίνο και επιστρέφοντας το 1902 στην Ελλάδα εξελέγη καθηγητής στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, ενώ τρία χρόνια αργότερα έγινε καθηγητής της Δημοσίας Οικονομίας και Στατιστικής. Ο Ανδρεάδης δεν περιορίστηκε στα δημόσια οικονομικά. Ασχολήθηκε με την ιστορική έρευνα, στο πεδίο της οικονομίας, αλλά και της λογοτεχνίας, των καλών τεχνών και της μουσικής, και ήταν δραστήριος θεατρικός κριτικός. Θιασώτης εκ παραλλήλου των φιλελεύθερων αστικών αξιών, ο Ανδρεάδης υπερασπίστηκε τον θετικισμό, τις προόδους της επιστήμης και τις λελογισμένες οικονομικές και κοινωνικές μεταρρυθμίσεις.

Γιος Κρητικού και ανιψιός του Ροΐδη από τη μεριά της μητέρας του Κορνηλίας (το γένος Ροδοκανάκη), ο Ανδρεάδης ήταν και ο πρώτος εκδότης των μεταθανατίων απάντων του, υπό τον οσοφό τίτλο (μια και δεν επρόκειτο για άπαντα, αλλά για ένα είδος ευρισκομένων) «Έργα» (1911-1914). Ο ανιψιός δεν φρόντισε μόνο για τη συγκέντρωση και την έκδοση των κειμένων του Ροΐδη. Από τον θάνατό του μέχρι και το 1934 (επί μία ολόκληρη τριακονταετία) έγραψε και μίλησε προς πάσα κατεύθυνση για τον αγαπητό θείο, έχοντας όλη τη σχετική προπαρασκευή και προπαιδεία.

Χάρη στην πρωτοβουλία του Μορφωτικού Ίδρυματος Εθνικής Τραπέζης, τα ροϊδικά μελετήματα του Ανδρεάδη (η βιογραφία του Ροΐδη και της Κορνηλίας Ροδοκανάκη, τα εισαγωγικά σημειώματα για τις επιμέρους ενότητες των «Έργων», όπως και τρία άρθρα του στα περιοδικά «Les Balkans» και «Νέα Εστία») συγκεντρώνονται τώρα σ' έναν κομψό τόμο, του οποίου τη φιλολογική επιμέλεια, όπως και τα προλεγόμενα, ανέλαβε ο Παν. Μουλλάς (ο τόμος τυπώθηκε λίγες ημέρες πριν από τον θάνατό του και η δουλειά του για τον Ανδρεάδη εκπροσωπεί την τελευταία ολοκληρωμένη εργασία του).

Ισορροπο πνεύμα

Παρακολουθώντας τα εισαγωγικά σημειώματα και την αρθρογραφία, εϊ-

να εύκολο να διαπιστώσουμε το ισορροπο πνεύμα και τη σωστή, πάντα ευθύβολη κρίση του Ανδρεάδη, που κατορθώνει να θίξει όλα σχεδόν τα ζητήματα (λογοτεχνικά, γλωσσικά, πολιτικά και ιδεολογικά) που απασχόλησαν τον Ροΐδη: επισημαίνει τη σύγκρουσή με τον Αγγελο Βλάχο για το αν η περιρρέουσα ατμόσφαιρα της ελληνικής λογοτεχνικής ζωής επέτρεπε την άνθηση μιας ποιήσης αξιώσεων, υπενθυμίζει την αποστολή του για την ελληνική ηθογραφία, που οδηγούσε τον πεζό λόγο σε σωστή παράλυση, υποδεικνύει με ενέργεια τον διχασμό του ανάμεσα στην πίστη του στη γενική αξία της δημοτικής και στη δική του αδυναμία να ξεφύγει από την καθαρεύουσα (με δεδομένο ότι η δημοτική δεν μπορούσε ακόμη να ανταποκριθεί στις ανάγκες της λόγιας έκφρασης) και αναφέρεται διά μακρών στις σατιρικές του μάχες και την πολιτική του συμπάρταξη με τον Χαρίλαο Τρικούπη, σε συνδυασμό με την πικρία του για τη μόνιμη αποτυχία της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής.

Ο Ανδρεάδης ξέρει καλά την προσωπικότητα του θείου, έχει διεξέλθει συστηματικά το έργο του και τίποτε απ' όσα λογαριάζει τόσο για την προσωπικότητα όσο και για το έργο δεν μοιάζει άστοχο. Οπως, όμως, προσφώνως παρατηρεί ο Μουλλάς, η μελετητική του ικανότητα έχει ένα όριο: τη διακηρυγμένη απροθυμία του (λόγω έλλειψης αρμοδιότητας ή βαθύτερης, πραγματικής αδυναμίας) να μπει σε ουσιαστική συζήτηση για τον Ροΐδη (γύρω, φέρ' ειπείν, από θέματα όπως η χρήση της γλώσσας ή η λογοτεχνική εμβέλεια της «Πάπισσας Ιωάννας») και να καταφέρει μια συντεταγμένη παρέμβαση στα πολυαξιόδη όσο και απολύτως κρίσιμα πεπραγμένα του θείου. Ανάλογη είναι η στάση του Μουλλά απέναντι και στις βιογραφίες του Ροΐδη και της Κορνηλίας. Πρώτον, μητέρα και γιος δεν συσχετίζονται δυναμικά, προκειμένου να προκύψει ο ορ-

γανικότερος δεσμός μεταξύ τους, και δεύτερον, η βιογραφία του Ροΐδη προσπαθεί να τον αποκαταστήσει στα μάτια μιας κοινωνίας, στο εσωτερικό της οποίας λειοδότησε ανελέητα και κατ' επανάληψιν, αλλά δεν αναδεικνύει και, το κυριότερο, δεν ερμηνεύει την ιδιοφυΐα του, που συνδύασε τη σάτιρα, την κριτική στάση και τον ορθολογισμό με μια αμιγώς δαιμονική παρόρμηση (κάτι από Πόε και μαζί Μποντλέρ ή Ντοστογιέφσκι).

Μια σχεδόν μυθιστορηματική αφήγηση

Ο Μουλλάς δεν έχει διόλου άδικο ως προς την τελευταία του παρατήρηση, αλλά διατηρώ μια καλύτερη εντύπωση για τη βιογραφία τόσο της μητέρας όσο και του γιου. Κι εδώ δεν πρόκειται μόνο για τον υποβλητικό χαρακτήρα μιας σχεδόν μυθιστορηματικής αφήγησης, που αναγνωρίζει ο Μουλλάς στα δύο βιογραφικά σημειώματα, αλλά και για κάποιες πολύ πιο συγκεκριμένες αρετές. Κατ' αρχάς ο Ανδρεάδης προβάλλει γοητευτικά το συλλογικό πάνω στο προσωπικό: τις ιστορικές τύχες, για παράδειγμα, του ελληνικού εμπορικού κόσμου του 18ου και του 19ου αιώνων, που συνταιριάζονται λειτουργικά με τις περιπέτειες της μνάσας και τον επαγγελματικό προσανατολισμό του γιου. Υστερα, ο ανιψιός πετυχαίνει και κάτι άλλο, που παραπέμπει ευθέως στη σύγχρονη αντίληψη περί βιογραφίας: μιλώντας για τον βίο, δεν παραλείπει κάθε τόσο να τον αναπλάθει μέσα από τα ζητούμενα του έργου. Ο Ανδρεάδης ρίχνει από αυτή την άψη συχνά πολλές και διάφορες σκίες στο πρόσωπο του Ροΐδη (απομονωμένος, οξύθυμος, ιδιότροπος), που αποκαλύπτουν όχι κάποια χαρακτηριστική παραξενιά του, αλλά τη δυσφορία στην οποία τον εγκλώβιζε η θέση του στην ελληνική λογοτεχνία και κοινωνία: θέση που προκαλούσε με την ευρωπαϊκή αγωγή και την προσηυμένη καλλιτεχνική της συγκρότηση έναν κόσμο που καλώς ή κακώς έμενε κλεισμένος στο καβούκι του και αντιμετώπιζε ως απειλή οτιδήποτε έτεινε να αγνοήσει την πεπατημένη. Τέλος, ο Ανδρεάδης δεν μπλέκεται σε καμία περίπτωση (ως προς αυτό ο Μουλλάς δεν θα διατιπώσει την παραμικρή αμφιβολία) στα δίχτυα του οικογενειακού ρομάντζου: δεν παρασύρεται από τον συναισθηματισμό και δεν ξεπέφτει ποτέ στην άχαρη δεοντολογία του συγγενικού καθήκοντος, ενώ την ίδια ώρα δεν αφήνει την αφήγησή του να αδειώσει από το ζεστό αίμα της προσωπικής επαφής. Σε μια γραμματοειδή όπου η βιογραφία αποτελεί μέχρι και σήμερα τεττα incognita, ο Ανδρεάδης προλαβαίνει να αναδειχθεί σε σημαντικό βιογράφο μιας από τις κορυφαίες συγγραφικές προσωπικότητες του 19ου αιώνα. Δεν είναι λίγο. □